

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Аржанухіна С.В.

викладач-методист;

Салюкова Г.Ю.

викладач,

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ НАВИЧОК ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Становленням української національної культури вимагається підготовка висококваліфікованих фахівців мистецького профілю, серед яких значне місце відводиться майбутнім учителям музичного мистецтва. Педагогічною практикою доведено, що за емоційно-напружених умов студенти припускаються суттєвих помилок: порушення координації рухів, нераціональне застосування властивостей уваги, втрату цілісності емоційно-образного змісту творів, забування тексту тощо.

Проблема музично-виконавської діяльності студентів досить гостро постала перед музичною педагогікою. Із метою досконалого аналізу специфіки розвитку фахових якостей доцільніше розглянути це питання на рівні музично-виконавської діяльності професіоналів. Саме на такому рівні максимально реалізуються творчі можливості особистості й виявляються типові механізми формування необхідних умінь і навичок. У науково-методичних та емпіричних дослідженнях цього феномена спостерігається залежність результативності виступів на сцені від уміння нівелювати негативний вплив емоціогенних подразників. Однак нерозуміння фахівцями суті музично-виконавської діяльності, її детермінант і критеріїв оцінювання обумовили вироблення різноманітних рекомендацій щодо «блокування» надмірного впливу стрес-факторів поведінки студентів під час музичних виступів, часто протилежного характеру. Отже, із одного боку потреба суспільства в підготовці висококваліфікованих фахівців музичного мистецтва, а з іншого – виконавська якість музичних виступів студентів за емоціогенних умов зумовили написання цієї статті.

Аналізувати проблеми музично-виконавської діяльності студентів неможливо без розгляду поняття їх якісного виконання. Якість у психологічних дослідженнях трактується як інтегральна риса будь-якої системи, що в заданих умовах упродовж необхідного часу дає можливість їй ефективно функціонувати. Така система є ієрархічним

утворенням, де взаємодія різних елементів визначає її активність і результативність. Над зазначеною проблемою працювали В. Мільман, В. Небиліцин, Г. Никифоров, В. Плахтієнко, С. Поярков, М. Худадов та інші.

Метою даної статті є аналіз психологічного стану студентів та формування психологічних навичок виконавської майстерності у процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Уперше з наукових позицій до проблеми якісного виконання музикантів підійшов Ю. Цагареллі. Він виокремив «якість виконання», маючи на увазі «властивість музиканта-виконавця безпомилково, стабільно й з необхідною точністю виконувати музичний твір під час концертного виступу». У своїх працях науковець пов'язував проблему сценічної витримки з емоційною стійкістю та увагою. Із погляду дослідника, необхідна властивість виконавців для протидії зовнішнім (комунікативним і матеріально-технічним) та внутрішнім (психологічним і соматичним) стресам – це набуття інтегральних рис якісного виконання музичних творів. До її структурних компонентів найвищого ієрархічного рангу він відносить *підготовленість, саморегуляцію та емоційну стійкість*, дією яких забезпечується висока якість засвоєння відповідного музичного матеріалу й безпомилковість його відтворення як під час репетиційних виконань, так і в процесі музичних виступів. На його переконання мікроструктуру саморегуляції складає *самооцінка, самоконтроль і самокорекція*, тоді як емоційну стійкість наповнюють такі мікроелементи: *мотивація, стабільність, анатомо-фізіологічні особливості особистості та психологічні властивості індивідів*. Автором визначено основні ознаки виконавської якості музичних творів: стабільність безпомилкового відтворення засвоєння музичного матеріалу під час репетиційних виконань музичних творів чи виступів; наявність такої сили мотивації, що відображає бажання та внутрішнє вольове прагнення успішності виконання поставлених завдань; раптова мобілізація резервних сил організму на створення емоційної стійкості як напередодні виступу, так і під час виконання музичних творів [3, с. 136].

В основному емоційний стан виконавців на сцені пов'язується з їхнім фізіологічним збудженням у період виконання музичних творів у стресових ситуаціях. Психічний стан збудженості перед виступом на сцені розподіляється на три види: легкий разом із середнім та сильний, апатичний.

Легке й середнє збудження перед виступом на концерті характеризується позитивним почуттям, без розумової втоми, гарним настроєм, а сильне – підвищеною активністю рухів.

Відчуття передконцертної апатії спричиняє пригнічення й байдужість до змісту й мети музично-виконавської діяльності. У студентів виснажується нервова система, і через деякий час рухи стають незграбними, зникає координація, уповільнюється та стає

невиразним мовлення. Досить часто такий стан виникає внаслідок довгого очікування черги свого виступу.

Поділяючи естрадний стан на три періоди, Д. Ойстрах підкреслював: перший, найбільш небезпечний, здолати який можливо завдяки мобілізації всіх нервових і фізичних ресурсів. Другий період характеризується більш-менш спокійним станом інструменталістів, їхньою здатністю до самоконтролю. Третій, – із погляду майстра, – пов'язаний із повним почуттям психічної й фізичної свободи та творчим натхненням. Стосовно періодичності сценічного самопочуття в музичній психології розрізняється п'ять фаз.

Перша – довгочасний перед концертний стан. Ця фаза без чітких часових обмежень, оскільки з'являється в момент отримання інформації про день концерту.

Друга фаза – безпосередньо перед концертний стан. У цей період виявляється характер естрадного хвилювання (хвилювання-підйом, хвилювання-паніка, хвилювання-апатія). Хвилювання-підйом супроводжується легкою ейфорією, бажанням скоріше вийти на сцену, уявним плануванням майбутнього виконання. Хвилювання-піднесення викликає надмірне збудження, що супроводжується й неможливістю зосередитися. Хвилювання-апатія спричиняє пригнічення й бажання скоріше закінчити свій виступ.

Третя фаза хвилювання – вихід на сцену. Їй властива короткочасність, яка виявляється у студентів, які виступають на значущих для них заходах уперше або мають досить тривалу перерву після останнього концерту [1, с. 76].

Четверта фаза – початок музично-виконавської діяльності. У цей час важливо внутрішньо підготуватися до виступу й розпочати своє виконання музичної програми раніше запланованими і відпрацьованими прийомами.

П'ята фаза – післяконцертний стан, може супроводжувати студента досить довго, оскільки переживання, насичені емоційним перевантаженням, не закінчуються одразу після виконання музичних творів. Студенти можуть відчувати й радісне піднесення після вдалого виступу, і надмірну втому, і стійке невдоволення своїм виконанням.

Отже, поняття «музично-виконавська діяльність» тісно перекликається з «виконавською якістю», «сценічною витримкою» та «естрадним хвилюванням».

Зниження рівня якості виконання творів за емоціогенних умов Д. Юник розглядав у залежності від негативного впливу стресу: невдачі, неприємних фізичних відчуттів від тривалої роботи. У результаті дослідження він визначив методи, завдяки яким можна запобігти небажаним діям зазначених факторів. Їх основою є досконале попереднє вивчення музичної програми й досягнення достатньої технічної впевненості при її виконанні. Так, аби уникнути невдачі, студентам

необхідно регулярно практикувати аудіо запис та виступи спочатку перед викладачем, а потім перед більш кількісною аудиторією [4, с. 57].

Поради щодо попередження неприємних фізичних відчуттів в емоціогенних ситуаціях зводяться до необхідності виконавців відпрацьовувати виступи з якісним відтворенням музичного матеріалу в багатьох аудиторіях і за умов різноманітного впливу зовнішніх подразників (освітлення, температури, акустики тощо). Нейтралізувати стрес під час концертного виступу студентів на сцені, допомагають такі настанови: не надавати особливого значення результатам виступу, напередодні свого виступу не прослуховувати виконання інших студентів, перед виходом на сцену звертати свою увагу на емоційно-образний зміст музичного твору тощо.

Під час підготовки до музично-виконавської діяльності слід ураховувати всі групи факторів вироблення психологічних навичок студентів.

Особливу увагу слід приділяти таким компонентам психіки, як воля, увага та самоконтроль; вчити студентів налаштуванню на якісне виконання музичного твору, самоконтролю за емоційним станом, а також удосконалення музичної пам'яті.

Ефективність в формуванні психологічних навичок виконавської майстерності залежить від індивідуального підходу у методиці виховання кожного студента. Викладач фортепіано завдяки тісному контакту зі студентами виховує в них любов до своєї професії, уміння прищепити дітям любов до музики та передати їм свої знання.

Список використаних джерел:

1. Григорьев И. Некоторые черты педагогической системы Д.Ф. Ойстраха / И. Григорьев // музыкальное исполнительство и педагогика. – М.: Музыка, 1991. – 150 с.
2. Петрушин В.И. Музыкальная психология: Учеб.Пособие. – 2-е изд., доп. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1997. – 384 с.
3. Цагарелли Ю.А. Психология музыкально-исполнительской деятельности: Дис...д-ра психол.наук: 19.00.03. / Цагарелли Юрий Алексеевич. – Казань, 1989. – 225 с.
4. Юник Д.Г. Виконавська надійність музикантів-інструменталістів у контексті психологічних теорій / Юник Д. Г. // Наука і сучасність: Зб. Наук. праць НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Том 55. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. – 189 с.